

CZU: 801.82:37.042.2

DOI: 10.36120/2587-3636.v29i3.159-164

TEXTUL LITERAR – MIJLOC DE FORMARE A COMPETENȚEI TEXTUALE

Tatiana MIDRIGAN, doctorandă

<https://orcid.org/0000-0001-8406-4527>

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Actualmente, în societatea modernă, tehnologiile informaționale și de comunicare sunt tot mai des utilizate, dar textul rămâne a fi principala sursă de documentare, de exemple/ contraexemple, contribuind la dezvoltarea capacităților, intereselor și atitudinilor individuale. El reprezintă una dintre modalitățile de formare a competenței textuale, care include cunoștințe despre text, aptitudini și atitudini formate în baza textului. Toate acestea se realizează prin diverse activități, ce presupun comprehensiune, receptare, interpretare și formare de valori fundamentale, valori specifice creației artistice, valorilor contextuale prin explicarea cuvintelor necunoscute prin diverse modalități; prezentarea unor resurse video; lecturarea textului, respectând calitățile citirii; delimitarea fragmentelor logice și formularea ideilor principale/ tablourilor componente; formularea unor idei/ mesaje ale textului referitor la realitate. Cel mai incitant moment al textului vizează o serie de întrebări, care evidențiază aspectele conținutale și formale ale textului.

Cuvinte-cheie: text literar, competență textuală, elemente ale competenței textuale, valori ale creației artistice, analiză textuală.

THE LITERARY TEXT – A MEANS OF TEXTUAL COMPETENCE TRAINING

Summary. Currently, in modern society, information and communication technologies are increasingly used, but the text remains the main source of documentation, examples/counterexamples, contributing to the development of individual capacities, interests and attitudes. It represents one of the ways of forming textual competence, which includes knowledge about the text, skills and attitudes formed on the basis of the text. All this is achieved through various activities, which involve comprehension, reception, interpretation and formation of fundamental values, values specific to artistic creation, contextual values by explaining unknown words in various ways; presentation of video resources; reading the text, respecting the qualities of reading; the delimitation of logical fragments and the formulation of main ideas/component paintings; formulating some ideas/messages of the text regarding reality. The most exciting moment of the text concerns a series of questions, which highlight the content and formal aspects of the text.

Keywords: literary text, textual competence, elements of textual competence, values of artistic creation, textual analysis.

Trăim într-o societate a cunoașterii și a dezvoltării tehnologiilor de comunicare, dar interesul pentru carte ca sursă de informații, de exemple/ contraexemple și de formare a unor reprezentări științifice, culturale despre lume facilitează integrarea elevilor în societatea modernă. În mediul educațional se abordează tot mai mult valorificarea actului lecturii, care este un fundament al cunoașterii. Anume textul literar reprezintă un model pentru elevul-cititor, oferindu-i posibilități de dezvoltare a capacităților, intereselor și atitudinilor individuale.

Fiecare elev își structurează într-un mod propriu și unic cunoașterea, care în procesul de învățare pornește de la lectura textului, iar învățarea are ca bază nevoile personale.

Un text este definit ca fiind unitatea maximă de comunicare cu semnificație deplină; conține una sau mai multe declarații care sunt aranjate într-un anumit mod pentru a transmite un anumit mesaj.

Nu orice text poate fi perceput de la prima lectură. Indiferent de tipul de text, elevului trebuie să-i formăm *competența textuală*. Totodată, în activitatea zilnică elevii citesc nu doar texte literare, dar și texte de diverse tipuri: texte continui/ noncontinui, pliante, fluxuri de știri, mesajul cărora trebuie decodificat prin intermediul lecturii.

Competența textuală înseamnă cunoașterea și utilizarea regulilor și procedeele care asigură organizarea unui text: construcția propozițiilor și a frazelor pe baza elementelor de coerență și coeziune; cunoașterea și utilizarea structurilor textuale: narativă, descriptivă, argumentativă, explicativă, dialogală.

Componentele *competenței textuale* corelează perfect între ele, asigurând unitate și expresivitate, dintre care:

- *Cunoștințe* despre conținutul și forma textului, despre componentele textului, despre mesajul lui, despre autor, cunoștințe de vocabular, etc. .
- *Capacitățile*: ascultare/ receptare a textului, identificare a ideilor principale, a noțiunilor literare, a personajelor etc.; analiză și interpretare a unui cuvânt/ expresii, a unei secvențe de text; caracterizare de personaje; apreciere a textului etc.
- *Atitudinile*: sentimente, reacții provocate de opera literară, trăiri, opinii.

Textul literar trebuie citit pentru a informa și forma cititorul, iar acesta, la rândul lui, va descifra semnificația pentru a găsi un răspuns/ soluție la o întrebare, etc. și pentru a-l contextualiza.

VI. Pâslaru proiectează două tipuri de activități tradiționale în baza textului:

- *receptarea artistică a textului literar*, activitate ce implică cunoașterea artistică;
- *cercetarea textului* – activitate ce include formarea capacităților de analiză, comentare, interpretare, apreciere, re-creare, comunicare, acestea aparținând cunoașterii științifice [4, p. 83].

Competența textuală se manifestă prin diferite activități, pe care elevul le realizează atât în clasă, cât și în alte activități complementare, acestea fiind sistematizate în tabelul 1.

Tabelul 1. Activități realizate în baza competenței textuale

<i>Competența textuală</i> în baza textului epic se manifestă prin:	<i>Competența textuală</i> în baza textului liric se manifestă prin:
<ul style="list-style-type: none"> • comprehensiunea/ receptarea/interpretarea unor texte orale și scrise de diverse tipuri ale genului epic; • identificarea momentelor subiectului; • elaborarea planului de idei; • povestirea în baza planului de idei; 	<ul style="list-style-type: none"> • comprehensiunea/ receptarea/ unor texte orale și scrise ale genului liric; • identificarea/ interpretarea mijloacelor artistice; • formularea corectă a mesajului textului; • caracterizarea tablourilor;

<ul style="list-style-type: none"> • formularea corectă a mesajului textului; • caracterizarea personajelor textului; • receptarea în manieră personală a ideilor din textul epic. 	<ul style="list-style-type: none"> • receptarea în manieră personală a ideilor din textul liric.
---	---

Totuși, elevul-cititor devine pasionat de lectură din mai multe motive, dintre care:

- comprehensiunea/ receptarea celor citite;
- căutarea unor adevăruri;
- identificarea unor cauze/ probleme;
- informarea despre cele citite;
- studierea unor informații;
- satisfacerea curiozității în baza informației lecturate.

Pentru elev, lectura textului este un act de reciprocitate, deoarece el este captat de descifrarea mesajului textului care, ca în orice sistem de comunicare, înseamnă determinarea unui sens.

Lectura este cea care îmbogățește și re-crează textul: „semnificația pe care o dă autorul textului este doar una din semnificațiile experimentale ale operei în ansamblul ei, operă care cuprinde și elemente de semnificație postulate în mod inconștient. Opera literară, ca realitate activă, receptată estetic, reprezintă o contopire a intenției autorului cu receptarea cititorului” [2, p. 117].

Analiza textului literar presupune mai multe acțiuni ce trebuie realizate de către elev sistematic, dintre care:

- **Receptarea** se realizează prin primul contact cu textul literar în cadrul lecturii, elevul fiind stimulat să-l perceapă și să fie atent. Prima lectură se poate completa prin:
  - lecturarea unei imagini în baza textului literar;
  - examinarea unor cărți cu aceeași tematică;
  - organizarea unei expoziții de cărți ale unui autor cunoscut;
  - prezentarea unui personaj cunoscut din tematica respectivă;
  - povestirea unui eveniment din viața personală;
  - urmărirea unor programe televizate.

În acest context, elevul este pregătit pentru implicarea în aceste activități, stimulându-se interesul pentru lectura textului ce urmează și pentru receptarea conținutului, perceperea formei, sesizarea mesajului necunoscut. Cititorii sunt diferiți și de aceea uneori rolurile interpretate presupun și varii semnificații.

L. Cibotaru deosebește mai multe roluri de cititor, dintre care [1, p. 221]:

1. Cititorul – naiv, acesta va formula întrebări de conținut, va clarifica toate nuanțele de conținut, de parcă e un copil care nu înțelege subiectul.

2. Cititorul – personaj, acesta se va identifica cu personajul principal și va acționa în numele lui. Clasa va adresa întrebări legate de faptele, acțiunile, gândurile, intențiile acestui personaj.
3. Cititorul gânditor – acesta va analiza acțiunile personajelor, va comenta faptele și va clarifica finalul textului.
4. Cititorul – interpret, acesta va analiza stilistica textului, frumusețea limbajului. Va integra textul în curent, specie literară, formulând și argumentele de rigoare respective.
5. Cititorul – pragmatic, acesta va lega tema textului cu altele, va comenta asemănarea sau deosebirea, va evidenția valorile textului.

De multe ori, lecturarea fragmentului în clasă presupune și lecturarea întregii opere acasă, pentru ca elevul să afle finalul acesteia. Și, prin urmare, tehnica poate fi diversificată, propunându-li-se să citească și texte multimodale, pentru a le înțelege, a le aplica în viața de zi cu zi.

• **Răspunsul** elevului se manifestă prin perceperea mesajului citit/ audiat, prin receptarea adecvată a universului emoțional și estetic al textelor literare și utilitatea textelor nonliterare. Elevul citește, din proprie inițiativă, este interesat să-și extindă aria de informare și atunci va lectura și alte fragmente/ texte literare ale aceluiași autor. De asemenea, cadrul didactic poate propune identificarea și lectura cărților pe o anumită tematică, de un anumit tip, aparținând unei anumite culturi, unui anumit gen de literatură. Textele trebuie selectate astfel, încât să corespundă particularităților de vârstă și să prezinte tematică interesantă.

Elevul citește texte care prezintă:

- tematică incitantă;
- limbaj accesibil și coerent;
- conținut clar și interesant;
- personaje cam de aceeași vârstă;
- experiență de viață.

Deseori elevii pot propune o tematică variată, pe care le place s-o citească și atunci cadrul didactic apreciază inițiativa.

Orice text însumează o varietate de întrebări și stimulează interesul pentru lectura lui și valorificarea acestuia. La primele texte citite independent elevul nu are deprinderea de a formula întrebări, de aceea cadrul didactic le formulează astfel, încât să se parcurgă înțelegerea textului.

Anume întrebările formulate, acțiunile realizate, vor contribui la analiza detaliată a textului literar. Aceste acțiuni manifestate evidențiază raportul stabilit de elev în baza textului și enunțarea unor particularități specifice.

Tabelul 2. Întrebări și sugestii de răspunsuri în baza textului literar

(Apud N. Petrovski, p. 14)

Întrebările textului	Sugestii de răspunsuri
Ce s-a întâmplat?	Elevii sunt ajutați să-și clarifice perspectiva asupra problemei.
De ce s-a întâmplat?	Elevii sunt ajutați să înțeleagă cauze, efecte.
De ce au făcut așa?	Permite deplasarea accentului spre căutarea motivelor, cauzelor interioare.
Se putea face și altfel?	Se încurajează ideea că acțiunile sunt, de fapt, rezultatul unei alegeri sau sunt influențate de faptul că nu au ales cea mai bună alternativă posibilă.
Poți să faci și tu?	Este deschisă ideea transpunerii teoriei în practică.
Ce ai fi făcut tu dacă erai într-o asemenea situație? Ce crezi că a simțit cel în cauză? Ce ai fi simțit tu într-o asemenea situație?	Permit observarea măsurii în care elevii folosesc empatia în anumite situații, în ce măsură pot identifica alternative, dar și dezvoltarea inteligenței emoționale a elevilor.
A fost drept/corect ? A fost greșit? De ce?	Permit urmărirea comportamentului.

• **Valorizarea** textului presupune formularea opiniilor elevului în baza textului, manifestarea atitudinii pozitive față de cele citite. Atitudinea elevului derivă din acțiunea orientată spre promovarea valorilor pe care le propune textul. Înainte de a accepta sau nu o valoare, respectiv un text, elevul trebuie să-l perceapă ca atare, prin lectură. Nimic nu poate substitui lectura autentică.

În acest context, C. Șchiopu menționează: „Privit din perspectiva formării la elevi a valorilor general-umane, curriculumul la disciplina Limba și literatura română stipulează, de rând cu alte principii ce stau la baza selectării/ structurării conținuturilor educației literare, și pe cel al plinătății axiologice: coerența valorilor fundamentale (Adevărul. Binele. Frumosul. Dreptatea. Libertatea), a valorilor specifice creației artistice (estetice, morale, religioase, teoretice), coerența valorilor contextuale” [6, p. 89].

Aceste valori se manifestă în comportamentul elevilor. Ei apreciază comportamentul unui personaj și propriile manifestări comportamentale – deseori, și ignoră comportamente neadecvate.

• **Organizarea** evidențiază ideea de creare a unui sistem coerent de valori, stabilite în baza raporturilor între elevi și text. Anume valorile contextului operei facilitează înțelegerea ei. Cu acest sistem de valori elevul abordează orice text literar nou, citit la prima lectură, realizează paralele și sinteze, formulează concluzii și generalizează.

• **Caracterizarea:** Prin frumusețea artistică a textului, prin eroii și întâmplările prezentate, operele literare oferă modele de conduită, prin care elevii își descoperă propria identitate. Valorile textului contribuie și la dezvoltarea comportamentului elevului, îi ghidează acțiunile, îi modelează conduita și deprinderile, îi determină viziunea asupra lumii.

Pentru înțelegerea, receptarea și interpretarea textelor este necesar:

- explicarea cuvintelor necunoscute prin diverse modalități;
- prezentarea unor resurse video/ audio;
- lecturarea textului, respectând calitățile citirii;
- delimitarea fragmentelor logice și formularea ideilor principale/ tablourilor componente;
- formularea unor idei/ mesaje ale textului referitor la realitate.

În acest context, se formează *competența textuală* prin includerea următoarelor competențe:

- competența de înțelegere/ comprehensiune (globală și detaliată) a textului lecturat;
- competența de receptare a textului;
- competența de rezumare a textului;
- competența de interpretare a textului etc.

Tot în baza textelor se formează *aptitudinile și deprinderile* de analiză a textului literar, de emiterie a propriilor judecăți de valoare despre text, abilitatea de a-și completa cunoștințe despre textul literar odată receptat, despre autorul lui.

Elevul-cititor avizat știe ce să facă atunci când textul îl impresionează, când identifică în acel text valori care îl motivează să devină mai bun, îl determină spre fapte și comportament adecvat. Toate acestea sunt o manifestare a deprinderilor de muncă intelectuală, a experienței lectorale autentice.

Bibliografie

1. CIBOTARU, L. Promovarea valorilor prin intermediul lecțiilor de literatură. In: *Educația în spiritul valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic*. Ediția 2, 27-28 martie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Garomont Studio, 2020, pp. 216-222. ISBN 978-9975-3452-6-2.
2. GROEBEN, N. *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*. București: Univers, 1978. 217 p.
3. PAMFIL, A. *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, ediția a II-a. Pitești: Editura Paralela 45, 2000.
4. PÂSLARU, V. *Introducere în teoria educației literar-artistice*. ediția a II-a, revăzută. București: Sigma. 2013. 311 p. ISBN 978-973-649-875-6.
5. PETROVSCHI, N. *Tendențe moderne în didactica disciplinelor școlare*. Chișinău: Garmont Studio, 2021. 120 p. ISBN 978-9975-3506-6-2.
6. ȘCHIOPU, C. Valori și atitudini în interpretarea operei literare. În: *Limba Română*. 2017, nr. 3 (239), p. 88-94. ISSN 0235-9111.